

DOI: 10.33270/01232502.193
УДК 347.254(477)

Актуальні питання філософсько-правових і нормативних засад реалізації права на житло в Україні

Рец. на кн.: Комнатний С. О. *Філософсько-правові та нормативні засади реалізації житлової політики та права на житло в Україні : монографія.*
Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2022. 341 с.

МАРЧАК Віталій

доктор юридичних наук, професор, заступник голови Апеляційного суду
Чернівецької області
м. Чернівці, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7687-3076>

Монографія Комнатного Сергія Олександровича «Філософсько-правові та нормативні засади реалізації права на житло в Україні» є одним із перших комплексних досліджень філософії права на житло та суспільних відносин, пов'язаних з реалізацією цього права в контексті сучасних суспільних трансформацій та ефективних світових практик.

Актуальність теми зумовлена тим, що протягом тривалого періоду, а саме з моменту відновлення Незалежності України, державі не вдалося створити струнку систему дієвих механізмів захисту житлових прав громадян ані в розумінні прав, закріплених у статті 47 Конституції України, ані в сенсі прав, задекларованих у розділі 25 Хартії Організації Об'єднаних Націй про права людини 1948 року.

Формулюючи завдання своєї праці, автор справедливо зазначив, що перед сучасною українською юридичною наукою стоїть виклик комплексного переосмислення житлових прав людини як одних з ключових прав для забезпечення достатнього життєвого рівня та гармонійного розвитку особистості. Пошук відповіді на цей виклик має відбуватися в контексті встановлення справедливого балансу індивідуальних свобод, загального блага, економічної обґрунтованості та соціальної справедливості.

Оскільки предметом дослідження в монографії є право на житло, а також особливості здійснення житлової політики в Україні, робота є особливо актуальною в умовах російської агресії проти України, розв'язаної 2014 року, й активізації у сучасному світі процесів глобалізації та мобільності груп громадян.

Право на житло належить до людських прав, передбачених Загальною декларацією прав людини 1948 року. У ч. 1 ст. 25 зазначеного документа міститься положення про те, що кожна людина має право на житло для підтримки достатнього сучасного рівня життя. Конституційне право фізичної особи на житло є природним правом, завдяки втіленню якого людина може реалізувати свої нагальні потреби у фізичній і духовній життєдіяльності. Достатній життєвий рівень є одним із релевантних індикаторів «індексу щастя», який визначають щороку. Україна на тлі активної фази російської збройної агресії перебуває на 98 місці в цьому рейтингу.

Дослідник обрав обґрунтовану, логічну та послідовну структуру монографії. Робота складається зі вступу, в якому окреслено ключові проблеми, що виникають під час реалізації права на житло в Україні, п'яти розділів і післямови, у яких викладено основні підсумки дослідження, та списку використаних джерел.

Історія статті:

Отримано: 24.02.2023
Переглянуто: 31.03.2023
Прийнято: 28.04.2023

Рекомендоване посилання:

Марчак В. Актуальні питання філософсько-правових і нормативних засад реалізації права на житло в Україні : рец. на кн. Комнатного С. О. «Філософсько-правові та нормативні засади реалізації житлової політики та права на житло в Україні». *Філософські та методологічні проблеми права.* 2023. № 1 (25). С. 193–195. doi: 10.33270/01232502.193.

*Відповідальний автор

© Марчак В., 2023

Така структура роботи дала змогу цілком розкрити зміст обраної проблематики.

У п'яти розділах монографії автор акцентує на філософських, теоретичних і методологічних засадах дослідження державної житлової політики в Україні, філософсько-правовому аналізі сучасної державної політики у сфері забезпечення житлом, філософсько-правових засадах реалізації права на житло в Україні в контексті державної житлової політики, формуванні сучасної моделі державної житлової політики в Україні та філософсько-правових підходах до формування житлового права як парадигми реалізації житлової політики в Україні.

У монографії наявне унаочнення – витяги з релевантних нормативно-правових актів і судових рішень, що робить проаналізований матеріал доступним і зручним для засвоєння.

У розділі першому автор окреслює теоретичні та методологічні засади дослідження державної житлової політики в Україні через призму дослідження сутності наукового опрацювання проблеми реалізації права на житло в Україні та світі, розкриває філософську суть права на житло в контексті сучасних суспільних трансформацій, а також обґрунтовує гіпотезу про те, що реалізацію права на житло слід розглядати крізь призму філософсько-правових засад.

У другому розділі продемонстровано філософсько-правовий аналіз сучасної державної політики у сфері забезпечення житлом і визначено особливості підходів до формування та реалізації житлової політики в різних країнах. Також запропоновано новітні підходи до збору й опрацювання даних під час оцінки доступності житла для України з огляду на національні, економічні, культурні та історичні особливості. Проаналізовано можливість досягнення позитивних результатів у становленні стійкої житлової політики держави через імplementовані Україною Цілі сталого розвитку до 2030 року, затверджені Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 2015 року.

Наукова цінність третього розділу монографії полягає в комплексному дослідженні теоретичної основи сучасної житлової політики в Україні, глибокому аналізі практичних аспектів її реалізації через вивчення ефективності механізмів захисту та забезпечення житлових прав громадян. Висвітлено сильні й слабкі сторони сучасної державної житлової політики в нашій державі.

У четвертому та п'ятому розділах монографії висвітлено результати дослідження сучасної моделі державної житлової політики в Україні, сформульовано філософсько-правові підходи до форсування житлового права як парадигми реалізації житлової політики в нашій державі. Визначено ключову мету житлової політики держави – забезпечення доступності житла для всіх через формування збалансованої соціально орієнтованої, економічно обґрунтованої житлової політики з огляду на досвід розвинених країн та

історико-культурних особливостей українського суспільства.

Цілком слушним є висновок автора про те, що система норм житлового законодавства повинна охоплювати три рівні: створення житлового фонду, обслуговування житлового фонду та забезпечення житлом громадян.

Новаторським є погляд автора роботи на необхідність побудови сучасної концепції державної житлової політики з урахуванням головного постулату – право на житло є природним правом кожної людини на достатній життєвий рівень і гармонійний розвиток особистості. Використання напрацьованих у дослідженні рекомендацій під час розробки нових чи коригуванні чинних норм законодавства має наблизити нашу державу до зміцнення основ правової держави, у якій людина та її права є найбільшою цінністю.

Рецензована робота є результатом багаторічної теоретико-практичної діяльності автора у сфері державної житлової політики в Україні. Для монографії характерним є системний підхід до окресленої проблеми, чітка структура та логічність, наукова новизна й оригінальність.

Суттєво підвищує практичну значущість роботи те, що з метою забезпечення дослідження актуальними даними щодо світоглядних очікувань громадян від реалізації державної житлової політики, автор ініціював унікальне соціологічне опитування з наступним аналізом отриманих результатів у співпраці з Державним фондом сприяння молодіжному житловому будівництву та Інститутом демографії і соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України. Завдяки цьому дослідженню вдалося виявити відносну величину кількості громадян, які мають патерналістські настрої та завищені очікування щодо ролі та зобов'язань держави в житловій сфері.

Також у праці обґрунтовано, що для державної житлової політики сучасної України характерним є відсутність системності: з одного боку, маємо широко задекларовані нормативно-правові можливості забезпечення житлом громадян і розвитку будівельної галузі як одного з ключових секторів економіки, а з іншого – дуже скромні результати їх реалізації.

Частина нормативно-правових актів, які формують актуальну законодавчу базу, що регламентує функціонування галузі, зокрема основоположних, діють з часів країни, якої не існує понад тридцять років, і засновані на соціалістичних підходах до формування філософії права людини на житло. Чинна нормативна база житлового законодавства сформована із законів, кодексів і постанов, які ухвалювали в різні періоди, подекуди суперечать одне одному та не можуть забезпечити створення умов для розвитку галузі й ефективної реалізації державної житлової політики загалом. З іншого боку, частина суспільства досі зберігає глибоко вкорінені психологічні аспекти сприйняття зобов'язання держави щодо вирішення їхніх житлових потреб.

Комплекс окреслених проблем потребує системного наукового підходу до їхнього розв'язання, глибокого дослідження житлової проблематики в Україні з позицій філософсько-правових підходів до реалізації права на житло. Саме таке завдання окреслив і досяг автор монографії.

Право людини на житло розглядається в монографії як юридична категорія, забезпечена засобами юридичного захисту, а не лише як індивідуальне благо, яке має радше історико-культурну, ніж інструментальну цінність.

Варта уваги позиція автора роботи, який пропонує в монографії нову парадигму політики Української держави в галузі житла. Так у монографії зауважено, що право на достатнє житло – це не лише право власності. Його слід розуміти ширше за право володіти, оскільки охоплює не лише пов'язані з володінням права, а покликане забезпечити кожному громадянину безпечно й гідне місце проживання.

Своєчасно акцентовано в монографії на тому, що покращення якості життя громадян є серед пріоритетів соціально-економічного розвитку України як держави, що рухається в напрямку акцепції соціальних та інших стандартів Європейського Союзу. Філософія міжнародних норм права у галузі житла спрямована як на захист права власності на оселю, так і на необхідність створення доступних і гідних умов життя для всіх.

Досягти цієї мети без зміни підходів до державної житлової політики в Україні вбачається неможливим. Це питання, на думку автора, має бути розглянуто крізь призму соціальних й економічних інтересів держави та громадянина. Соціальна складова полягає в необхідності забезпечення житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов, а економічна ґрунтується на твердженні, що сучасна житлова політика має стати інструментом економічного розвитку України.

У процесі роботи над монографією опрацьовано відповідні напрямку дослідження вітчизняні й іноземні публікації, загальнонаукова та спеціальна література, нормативні документи, зокрема міжнародні. Значущості роботі додає використання

праць українських та іноземних дослідників зазначеної проблематики, що дає підстави акцентувати на обґрунтованості зроблених висновків. Наукову працю написано стилістично вивірено, легкою для прочитання мовою, що сприяє розумінню авторських ідей і наукових висновків.

З-поміж іншого, дослідник встановив важливу тенденцію розвитку вітчизняної правової думки: загальній теорії житлових прав людини та її окремим аспектам присвячено численні дослідження українських теоретиків і філософів права, однак проблематика житлових прав людини в контексті зобов'язань держави досі розглядалася переважно в межах вузькопрофільних досліджень. Це не давало змоги розкрити загальнотеоретичний і філософсько-правовий потенціал згаданої проблематики.

Практична значущість висновків, зроблених автором, полягає в можливості їх використання як у правовій експертизі проєктів нормативних актів, які розробляють органи влади різних рівнів, так і в процесі виконання Україною взятих на себе зобов'язань унаслідок ратифікації Цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй.

Є підстави підтримати сподівання автора монографії щодо того, що рецензована праця стане поштовхом до широкої фахової дискусії про житлові права громадян в Україні, а напрацьовані філософсько-правові постулати стануть орієнтирами для розробки нової системи нормативно-правових актів, унаслідок чого житло в Україні буде доступне для всіх.

Зважаючи на викладене, можемо констатувати, що вказана праця, у якій висвітлено теоретичні та практичні аспекти визначеної автором проблематики, є своєчасною та науково й практично ваговою. Зазначена робота заслуговує на увагу не лише науковців, а й фахівців органів державної влади, місцевого самоврядування, неурядових і міжнародних організацій, що працюють у сфері вироблення і реалізації житлової політики в Україні, викладачів, студентів та небайдужих до окреслених проблем представників громадянського суспільства.

Current Issues of Philosophical-Legal and Normative Foundations of the Implementation of the Right to Housing in Ukraine

Review of the book: Komnatnyi S. Philosophical-legal and normative foundations of the implementation of housing policy and the right to housing in Ukraine : monograph. Kyiv : Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 2022. 341 p.

MARCHAK Vitalii

Doctor of Law, Professor, Deputy Chairman of the Court of Appeal of Chernivtsi region
Chernivtsi, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7687-3076>